

nagromadena premoženja in ž njimi vred pogubivajo se i one svote, katere osiromašeni špekulant še dolguje na dohodninskem davku. Ima-li — vprašamo — produktivni stan, zlasti pa polje-delec kak interes na tem, da se prizanaša špekulaciji ter iz nje izvirajočim dohodkom? In če se na ta način oškoduje davčna blagajnica, ali ni povsem jasno, da je ž njo vred oškodovana celokupnost davkoplačevalcev, kajti vsled posebne štrukture novih davčnih predlog zmanjšajo se davčni popusti (Steuer-nachlässe) v isti meri, v kateri se skrči efekt osebnega dohod-ninskega davka!

(Dalje prihodnjič.)

Fr. Šuklje.

O naravstvenej obvezanosti.

Piše dr. Janko Pajk.

VII.

Vest in razna čuvstva nagibi k obvezanosti.

Eno stopnjo niže, nego je naravstvena svoboda, stoji obve-zanost po lastni vésti. Ta obvezanost nastane v duši po na-mišljenji kake svrhe, pred katero izginejo vse druge pomisli in čuvstva. Kdor je n. pr. obljubil kako plačilo, nima, ako je naravstven sploh, ničesar bolj v mislih nego izpolnitev tega obéta. Ta namisel se takó rekoč zasidra v njegovi svésti; a s to svéstjo združijo se druge razne in slične misli, katere zopet odrivajo vse onemu obétu nasprotno. Vsled svoje navzočnosti stopa misel obéta vedno bolj v središče pomnživosti (pozornosti) in vpliva takó tudi na voljo.

Iz delatnosti (poznejšega vpliva) takih obvezanostnih namislij nastane s časoma stanovitost in doslednost v izpolnjevanji dolžnostij. Iz te stanovitosti utrdi se vsled vaje posebna naravstvena umstvenost (logičnost) in značaj-nost osebe. Samo po tej umstvenosti izvršuje se redovita naravstvenost; ob enem takó nastaje tanka čutnost (občutlji-vost, rahločutnost) za vso naravstvenost, katera podaje osebi poseben naravstven nagon (instinkt).

Vendar pa ne zadovoljuje véstnost sama brez ostre razumnosti. „Vést“ je namreč v naravstvenem oziru omahljiva stvar; tudi neka vrsta krive vésti nahaja se poleg prave, katera je odvisna od predpolaganja (premise) naravstvenega zaključevanja. Ako je to predlaganje krivo, potem tudi vsa umstvenost ne pomaga nič. Takó n. pr. imajo tudi tolovaji v Abrucah tanko „vést“, da dajo svojo „častno besedo“, da celó móllijo za srečno izvršitev napada, in da si očitajo, ako niso dobro izvršili svoje nakane ali pa popustili v važnem trenutku svoj načrt. O raznih vrstah vésti dalo bi se dosti več povedati; obširneje razpravlja o njih Schopenhauer: Die beiden Grundprobleme der Ethik, 1841. Str. 195. nasl.

Izmej čuvstev, na kojih* je osnovana obvezanost, je najmočnejše poštovanje, katero izvira iz raznih vzrokov. Prva vrsta poštovanja prihaja iz čuvstva lastne vrédnosti, druga iz vrednosti inih znamenitih oseb. Iz takih opazovanj nastaja pa čuvstvo obvezanosti. Kdor namreč izpozna svojo vrednost po primerjevanji z drugimi ali po sodbi v naravstvenosti znamenitih oseb, tudi bolje izvršuje svojo dolžnost do drugih. Celó lopov izpolnjuje zaradi sebe, ker se po krivici ima boljšega, svoje obvezanosti, ker mnogo tega želí in doseza, česar brez izpolnjevanja ne bi mogel doseči. Vrednost drugih oseb uriva nam pa siloma poštovanje do njih tudi tedaj, kadar je razlika mej njimi in nami velika, ali kadar smo si svésti mnogih nedostatnostij.

Čuvstvo poštovanja prevladuje nas tudi nasproti prirodi, katera je v tolikih ozirih naša učiteljica! Kakó majhne so naše moči nasproti neskončnim prirodnim silam, katere gibljejo vesoljni svet! S poštljivostjo klanjamo se neizprosnim zakonom, ki vladajo povestnico sveta! Kako malenkostno je naše znanje napram modrosti, katera deluje neutajljivo v redu prirodnem! Znano je, s kakimi čuvstvi začujenja se je Newton klanjal čudovitim in redovitim zakonom prirode. In ravno to spoštovanje do za naš um prevelike modrosti prirodne síli nas ob enem k obvezanosti napram tem zakonom, katerih poslušnost nam daje ob enem največo korist. Kant, ki je poln nedoslednosti, nasprotuje si tudi ozirom na spoštljivost napram bližnjiku in prirodi. V nekojih svojih spisih trdi, da „čuvstva pošto-

vanja“ nam vzbuja „pomišljenje (tuje) vrednosti, katera pomanjšuje moje samoljubje“; da nadárjenost drugih vzbuja naše „poštovanje“ do njih.¹⁾ Poštovanje prirode: n. pr. ono, koje vzbuja v nas pogled „vulkana“, tají Kant;²⁾ da bajé samó nasproti „osebam“ čuvstvujemo „poštovanje“. ³⁾ Sicer pa Kant ni preziral „poštovanja zakonov“, samó da je dovajal njegov vzrok iz „samodoločbe volje“, „ker si nakladamo to poštovanje samí!“⁴⁾ Pri svojem „transcendentalizmu“ Kantu ni mogoče stopiti izven opazovanja človeške osebe!

Čuvstvo poštovanja gojimo napram človeštvu in vsem človeškim oblastvom, posebno napram onim, koji so tolmači in čuvaji zakonov, takó da svoje poštovanje zakonov prenašamo na osebe, ki so posredniki zakonov. Semkaj spada poštovanje roditeljev, starejših oseb, oblastij, početnikov in prednikov človeškega rodú, deželnih in državnih zakonov, šeg in običajev, celó narodnih navád, javnega mnenja, povestnice, tudi bodočnosti, katera bode enkrat naša sodníca!⁵⁾ — Ali popolnoma se vendar ne smemo udajati čuvstvu poštovanja; svojo sodbo pridrževati moramo si še vedno tudi napram znamenitim osebam, ker so zmotljive, kakor smo samí. Ne bilo bi umestno odobravati vseh presodkov svojega naroda, svojih državnikov, svojih zastopnikov, vsakega gibanja javnega mnenja! Zató čuvstvo poštovanja ni najviši in najplemenitejši vzrok obvezanosti. Samó človeštvo v svoji vrhovni stopnji je vsega poštovanja vredno. To misel izrazuje lepó Kant rekoč: „Pojedini človek je sicer dosti malo svet, a človeštvo v človeški osebi naj mu je sveto.“⁶⁾

Sorodno poštovanju je čuvstvo bojazni neugodnostij. Ta bojazen javlja se v kèsu, malosrčnosti, zdvojenosti. Iz same bojazni takih čuvstev zavezuje se oseba k dejanjem, po kojih se izogne teh čuvstev. V resnici so ljudje, ki raje pretrpé vsako

¹⁾ Grundlegung zur Methaphysik der Sittlichkeit, Hartenstein: S. Werke. IV. zv. str. 249. op.

²⁾ Kritik der praktischen Vernunft, str. 92.

³⁾ Isto tam.

⁴⁾ Grundlegung zur Methaphysik der Sittlichkeit, isto tam.

⁵⁾ Prim. o tem, kar razpravlja H. Spencer: Thatsachen der Ethik, 1879. str. 127.—128.

⁶⁾ Kritik der praktischen Vernunft, str. 105.

krivico od drugih, samó da uživajo duševni mir. Zató tudi izpolnujejo véstno in natanko vse zakone in vse naredbe, samó da nimajo sitnob. A takošni ljudje so tudi v nevarnosti, da so iz bojazni tudi malodušni in da se zapletejo vsled malodušja v krivde drugih ter se pogube z njimi. Tudi ni tako dušno stanje njim zaslužno; strah in bojazen nista naravstvena, nego sebična nagiba k dobremu. Po sami bojazni takih čuvstev, kakoršni so naštetí, tudi ne bi mogla okrepčevati se in obstajati družba.

(Konec prihodnjič.)

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

- a) O pravici kupca zahtevati od prodajalca odškodnino, ker prodajalec ni izpolnil kupne pogodbe (čl. 356. in 357. trg. zak.). — Visokost odškodnine z ozirom na tržno in kupno ceno. — Tožbeni petit in razsodba. — Ničnostna pritožba v sumarnem postopanju.

Septembra meseca l. 1891. prodal je Ljubljanski trgovec B trgovcu A na Dunaji 200 met. stotov ježic žetve iz leta 1891. po 21 gld. stot ter se zavezal je izročiti koncem novembra meseca l. 1891. »loco Ljubljana«. Ko je rok potekel, ne da bi bil B izpolnil pogodbe, dovolil mu je A podaljšani rok za izpolnitev pogodbe do 24. decembra l. 1891. A tudi do tega dne ni izročil B prodanih ježic. Po daljšem dopisovanji, v katerem je zahteval A najprvo 800 gld., potem pa 600 gld. odškodnine radi zaslužka, ki mu je odšel, itd., vložil dne 23. majnika l. 1892. pri deželnem kot trgovskem sodišči v Ljubljani tožbo, v kateri pojasni položaj ter pravi: »Opravičen sem v smislu čl. 357. trg. zak. zahtevati, da mi plača B diferenco med kupno in tržno ceno, katero je imelo prodano blago za časa dolžne dobave t. j. koncem meseca novembra l. 1891. v Ljubljani. Tržna cena bila je . . . 23 gld. kupna 21 »
 torej mi gre po 2 gld.
 za stot ali vsega skupaj 400 gld.« Zahtev ek pa se glasi: